

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

RAPORTY I ANALIZY

Krystyna Iglicka

Katarzyna Gmaj

Iwona Bąbiak

Cudzoziemscy małżonkowie obywateli polskich – wymiar genderowy

Rekomendacje

Warszawa 2012

Redakcja techniczna i skład:

Wojciech Borodziej - Smoliński

Centrum Stosunków Międzynarodowych

ul. Emilii Plater 25

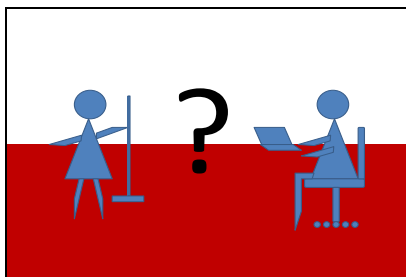
00-688 Warszawa

e-mail: info@csm.org.pl

www.csm.org.pl

Wyłączna odpowiedzialność za treści przedstawione w niniejszym opracowaniu spoczywa na autorze. Przedruk w całości lub częściowy możliwy jest wyłącznie za zgodą CSM. Cytowanie oraz wykorzystywanie danych empirycznych dozwolone jest z podaniem źródła.

**Projekt realizowany jest przy wsparciu
Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich
oraz budżetu państwa**

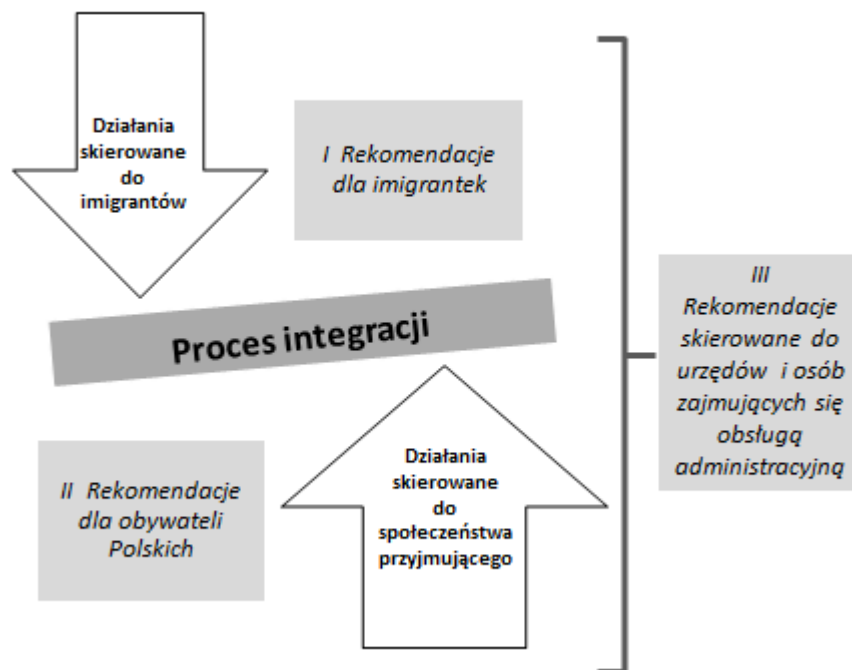
Spis treści

1 Wprowadzenie.....	4
2 Rekomendacje	5
2.2 Rekomendacje skierowane do imigrantek.....	5
2.2 Rekomendacje skierowane dla Polaków	7
2.3 Rekomendacje dla urzędów	9

1 Wprowadzenie

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z kobietami pochodzącymi z Ukrainy, Białorusi i Rosji, które wyszły za mąż za obywatela polskiego, została stworzona lista rekomendacji. Poniższe wnioski sformułowane są w dużej mierze na podstawie własnych sugestii rozmówczyń. Rekomendacje zostały podzielone na trzy kategorie pod względem grupy, do której są skierowane.

Rysunek 6.1. Schemat ilustrujący model procesu integracji oraz wyłonione w badaniu grupy odbiorców rekomendacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

2 Rekomendacje

2.2 Rekomendacje skierowane do imigrantek.

- **Kobiety rozpatrujące założenie rodziny powinny odpowiednio przygotować się do tego w wymiarze osobistym, jeszcze przed ostateczną decyzją.**
- Kobiety decydujące się na założenie rodziny w Polsce w wielu sytuacjach mają już dzieci z wcześniejszych związków. Prawo polskie określa sytuację dzieci ze związków mieszanych, w kontekście ich pobytu na terenie RP i obywatelstwa. Nie ma jednak konkretnych ustaleń dotyczących dzieci z poprzednich związków szczególnie, gdy dziecko uzyskało pełnoletność. Jedynie matka, żona polskiego obywatela, oraz ich potomstwo mają określoną sytuację. Dlatego też kobiety posiadające dzieci ze związków z obywatelem swojego kraju powinny precyzyjnie przemyśleć sytuację dziecka z „pierwszego małżeństwa”.
- Dokładne sprecyzowanie oczekiwań i planów dotyczących wychowania dziecka pochodzącego ze związku mieszanego (kontekście religii, języka i kultury) powinno również mieć miejsce przed zawarciem małżeństwa. Okazuje się, bowiem, że te kwestie „wychodzą” na jaw zbyt późno, rodząc niepotrzebne konflikty w rodzinie.
- Kobiety, które przyjeżdżają do Polski z zamiarem założenia rodziny, a tym samym stałego pobytu w kraju powinny również same wykazywać otwartość na poznanie nowej kultury.
- Każda migracja jest pewnego rodzaju przeżyciem dla człowieka. W zależności od cech indywidualnych, wcześniejszego doświadczenia, wsparcia oraz długości pobytu za granicą ludzie w różny sposób mogą odczuwać tę zmianę. W sytuacji założenia rodziny poza swoim krajem istotne jest odpowiednie przygotowanie (wsparcie) psychiczne, które pozwoli również zdystansować się do ewentualnych przejawów dyskryminacji w Polsce.
- Decyzja o wyjeździe „na stałe” z kraju pochodzenia wiąże się dla kobiet z wieloma konsekwencjami, między innymi takimi, że zdobyte wykształcenie, dyplomy, kwalifikacje nie

będą posiadały takiej samej mocy jak we własnym państwie, a niewystarczająca znajomość języka polskiego dodatkowo będzie utrudniać odnalezienie się na rynku pracy. Do mogących pojawić się trudności należy dodać również tęsknotę, brak możliwości częstych kontaktów z rodziną, brak akceptacji ze strony rodziny męża i/lub przykre doświadczenia wynikające ze stereotypowego myślenia Polaków o kobietach ze wschodu. Dlatego też istotne jest, aby każda cudzoziemka rozważyła decyzję: czy warto?

- Pierwsze kroki w nowym państwie nawet, jeżeli odbywają się z pomocą partnera, kogoś, kto na bieżąco wszystko tłumaczy, mogą być trudne. W naturalny sposób osoby przyjeżdżające do Polski ufają informacjom podawanym w urzędach, przekazywanym przez innych. Dopiero z czasem dochodzą do wniosku, że każdą informację należy sprawdzać, a gwarancji rzetelności nie daje nawet pismo urzędowe. Do egzekwowania własnych praw niezbędna jest pewnego rodzaju odwaga, której przynajmniej na początku pobytu w Polsce wielu obcokrajowcom brakuje. Cudzoziemki, żony polskich obywateli powinny być bardziej ostrożne wobec zasłyszanych informacji i źródeł, z których one pochodzą. Powinny również od samego początku odważniej egzekwować swoje prawa i żądania.
- Przy składaniu dokumentów warto zadbać o kopię ze stemplem i datą przyjęcia przez daną instytucję. Pozwoli to uniknąć ewentualnych problemów, które mogłyby wyniknąć w przypadku zagubienia dokumentów w urzędzie.
- **Przy braku rzetelnie przygotowanych źródeł informacji wskazana jest wysoka, własna aktywność związana z poszukiwaniem odpowiednich faktów dotyczących zarówno kwestii formalnych jak i obyczajowych.**
- Większość niezbędnych informacji dotyczących kwestii formalnych i obyczajowych w Polsce można znaleźć za pośrednictwem Internetu. Jednak problemem, na jaki najczęściej napotykają obcokrajowcy, to brak informacji w języku dla nich zrozumiałym. Często też osoby dobrze mówiące po polsku mają problemy ze zrozumieniem specyficznego języka prawniczego, w jakim podawane są przepisy określające wymagania w stosunku do cudzoziemców. Większy dostęp do informacji, oraz łatwiejsze wyszukiwanie informacji w Internecie. W pierwszej kolejności urzędy powinny zmodyfikować swoje strony internetowe wprowadzając na nich, co najmniej angielską i rosyjską wersję. Osoby, które potrzebują już w

tej chwili niezbędnych informacji powinny starać się szukać innych źródeł informacji i/lub domagać się pomocy w wyjaśnieniu interesujących je przepisów.

- **Jeżeli rozważane jest wejście na polski rynek pracy, niezbędne jest posiadanie kwalifikacji adekwatnych do zajęcia, które chce się wykonywać. Przy czym należy liczyć się z tym, że nie zawsze możliwe jest znalezienie pracy zgodnej z wykształceniem.**
- Znajomości języka polskiego warunkuje ubieganie się o każdy rodzaj pracy w Polsce. Jest ona również konieczna do nawiązania relacji z innymi Polakami i wytworzenia własnej sieci kontaktów, przyjaźni, itp. Dlatego też należy bardzo poważnie podejść do nauki języka polskiego, najlepiej jeszcze przed przyjazdem do Polski. Ważne jest również, aby znajomość języka polskiego mogła być nie tylko w mowie, ale i w piśmie.
- W przypadku, gdy cudzoziemka zamierza poszukiwać w Polsce pracy zgodnej z jej wykształceniem, musi posiadać stosowną dokumentację potwierdzającą jej wykształcenie. Sytuacja na rynku pracy, nie tylko w Polsce, nie jest obecnie sprzyjająca i o pracę zgodne z wyuczonym zawodem jest trudno. W wielu przypadkach dyplom nie gwarantuje intratnej pracy. Jednak w sytuacji, w której byłaby taka możliwość musi istnieć świadomość, że przedstawienie odpowiednich zaświadczeń jest konieczne i wymagane w Polsce.

2.2 Rekomendacje skierowane dla Polaków

- **Polacy stanowią dla obcokrajowców społeczeństwo przyjmujące. Ich postawy i zachowania względem osób odmiennych kulturowo warunkują w dłuższej perspektywie powodzenie lub brak powodzenia procesu integracji. Należy zadbać o to, aby pozytywne postawy otwartości na odmienną kulturę były kształtowane w Polakach od najmłodszych lat.**
- W świadomości Polaków tkwią jeszcze mocno zakorzenione negatywne stereotypy na temat kobiet przyjeżdżających do pracy ze wschodu. Kobiety te często kojarzone są bądź, jako osoby świadczące usługi seksualne bądź, jako pomoc domowa pod nazwą „Ukrainka”. Warto pamiętać, że Polki (i Polacy) również wyjeżdżają do pracy na zachód, a wiele z nich

zakłada tam również rodziny. Należy, więc rozważyć podjęcie działań skierowanych w kierunku kampanii społecznych, aby zmienić negatywne stereotypy dotyczące „kobiet ze wschodu”.

- W przypadku cudzoziemców dużo mówi się o potrzebie ich otwartości na zmianę. Jednak Polakom nadal daleko do otwartości otwartość na odmienność. Pośrednio poprzez działania społeczne, wychowanie i pozytywne przykłady należy kształtować w Polakach (od jak najmłodszych lat postawę otwartości na odmienność kulturową.
- Podobnie jak cudzoziemcy przyjeżdżających do Polski, tak i sami Polacy powinni wykazać otwartość na odmienność. Tylko wtedy, gdy obie strony będą gotowe na przyjęcie siebie nawzajem, możliwy będzie pełen proces integracji.
- Polacy nie powinni „obawiać się” przyjacielskich spotkań i rozmów z cudzoziemkami. Często obserwowana ciekawość i równoczesna obawa przed zadaniem pytania np. o sytuacje w kraju pochodzenia, radzenie sobie w Polsce i inne „zwyczajne” sprawy jest bardzo mile widziana i pomoże w nawiązaniu bliższego kontaktu. Sama możliwość wypowiedzi na ten temat jest również bardzo ważna dla cudzoziemek, które założyły tu swoje rodziny. Jest to pewnego rodzaju wsparcie emocjonalne, które jest również bardzo potrzebne dla procesu integracji.
- Związki mieszane nigdy nie były i nie są „nową” sytuacją w społeczeństwie. Polacy, jako członkowie społeczeństwa przyjmującego powinni okazywać w swoim zachowaniu więcej uprzejmości i zrozumienia dla sytuacji osób przybyłych zza granicy, dotyczy to również cudzoziemskich żon polskich obywateli.

2.3 Rekomendacje dla urzędów

- Pomimo jednolitych ogólnych ustaleń, w różnych urzędach stanu cywilnego obowiązują odmienne listy wymaganych dokumentów, aby zawrzeć małżeństwo mieszane. Generuje to nie tylko niepotrzebne problemy parom, które chcą zawrzeć związek małżeński, lecz również jest przyczyną, dla której w przypadku zbyt dużych trudności w zdobyciu wymaganych dokumentów, pary decydują się na obejście problemu i szukają urzędu, w którym dany dokument nie będzie wymagany. Wskazane jest, więc zniesienie różnic w formalnościach dotyczących zawierania małżeństw mieszanych.
- **Urzędy powinny być rzetelnym źródłem informacji nie tylko dla obcokrajowców. Okazuje się jednak, że poziom i poprawność udzielanych informacji znacząco różni się nie tylko pomiędzy instytucjami, z których każda podaje sprzeczne odpowiedzi, lecz również w tym samym urzędzie można uzyskać dwie różne interpretacje w zależności od tego, do którego urzędnika się zwrócimy. W życiu cudzoziemców, dla których kwestie formalne często warunkują możliwość pobytu i pracy w Polsce ogromne znaczenie ma to, aby w urzędzie otrzymywać konkretne informacje.**
- W celu skrócenia czasu trwania niektórych procedur zaleca się zwiększenie współpracy i wymianę formalnie wiążących informacji pomiędzy instytucjami w Polsce i w kraju pochodzenia obcokrajowca.
- Należy zwrócić uwagę na to, aby określone w rozporządzeniach regulacje były respektowane przez organy administracji państwowej. Jeżeli prawodawstwo przewiduje rozwiązanie dla pewnej, określonej sytuacji, powinna istnieć realna możliwość jej egzekwowania po spełnieniu określonych w tym prawie warunków.
- Decyzja o zawarciu małżeństwa jest niezwykle istotna w życiu człowieka. W przypadku związków mieszanych, wiąże się dodatkowo z koniecznością zmiany kraju dotychczasowego zamieszkania. Przed podjęciem tej decyzji ważne dla dobra związku jest to, aby para mogła się dobrze poznać w każdych warunkach. Niezwykle ważne jest, aby narzeczeni mieli możliwość dłuższego pobycia razem w Polsce jeszcze przed zawarciem

formalnego związku. Obecnie, aby móc być razem korzystają z możliwości uzyskania wiz studenckich.

- Należy również pamiętać, że obywatele krajów byłego Związku Radzieckiego z powodów kulturowych i historycznych, wykazują częściej niż Polacy słabszą asertywność i przedsiębiorczość. Przedkładają większą wiarę i skłonność do polegania na „instytucjach państwowych” bądź roli państwa, które powinno wspierać i pomagać. Różnice kulturowe i problemy językowe nasilać więc mogą kłopoty w kontaktach z oficjalnymi urzędami.
- Nie wszyscy obcokrajowcy przyjeżdżający do Polski znają od początku język polski w stopniu pozwalającym im na zrozumienie formalnego języka używanego w przepisach prawa. Większość z nich zaczyna naukę od podstaw dopiero w Polsce. Zaleca się, aby równoległe z podwyższaniem jakości usług w urzędach podnosić kwalifikacje urzędników w kwestii nauki języków obcych tak, aby byli oni w stanie przekazać odpowiednie informacje osobom, które nie posługują się językiem polskim.
- Rola znajomości języka polskiego pojawiała się w rekomendacjach skierowanych do imigrantek. Właśnie dlatego, że kobiety przyjeżdżające do Polski i myślące poważnie o życiu i pracy tutaj, po stronie urzędów oraz różnego rodzaju instytucji leży umożliwienie cudzoziemkom nauki języka polskiego na poziomie odpowiadającym ich stopniowi zaawansowania, tak aby osoby średniozaawansowane nie musiały zaczynać kursu od podstaw.
- Niezwykle ważne jest również udostępnienie kursów językowych uwzględniających specyfikę konkretnych zawodów tak, aby cudzoziemki mogły nauczyć się branżowego słownictwa niezbędnego w zdobyciu pracy zgodnej z ich kwalifikacjami.
- Szeroki dostęp do informacji nie gwarantuje jeszcze ich przydatności imigrantom. Informacje opublikowane w Internecie lub w broszurach informacyjnych, często są jedynie w wersji polskiej. Nawet dobrze znająca osoba może mieć trudności ze zrozumieniem słownictwa specjalistycznego użytego w sformułowanych przepisach. Możliwość różnych interpretacji i/lub chaos informacyjny będący skutkiem sprzecznych danych, nie daje odpowiedzi na pytanie: co należy w danej sytuacji zrobić? Jakie dokumenty należy

przedstawić? Dobrą praktyką urzędów byłoby organizowanie spotkania integracyjno – informujących, na których imigranci otrzymaliby oficjalną wersję informacji z konkretną interpretacją przepisów. Taka praktyka zminimalizowałaby stres wywołany dezinformacją.

- Należy zagwarantować szkołom i nauczycielom odpowiednie przygotowanie oraz wsparcie podczas pracy z dziećmi odmiennymi kulturowo oraz w razie potrzeby zapewnić wystarczającą ilość godzin dodatkowych dla uczniów wymagających nauki języka polskiego.
- **Badanie przeprowadzone w ramach projektu skupiało się między innymi na życiu rodzinnym, cudzoziemek – żon polskich obywateli, jednak ta kwestia dotyczy wszystkich cudzoziemców przebywających w Polsce. Wsparcie życia rodzinnego ze strony państwa jest niezwykle istotną kwestią w pozytywnym przebiegu procesu integracji.**
- Zawarcie związku małżeńskiego jest decyzją, która zazwyczaj podejmowana jest z myślą o osiedleniu się w jednym miejscu, „założeniu domu”. Dla kobiety, decydującej się na opuszczenie z tego powodu swojego kraju jest to niezwykle trudna sytuacja, gdyż traci ona również w dużym stopniu możliwość kontaktu ze swoją rodziną. Coraz łatwiejsza i tańsza komunikacja na odległość nie zrównoważy kontaktu osobistego. Niestety, aby zaprosić najbliższą rodzinę do Polski, nawet będąc żoną Polaka, należy spełnić kilka trudnych do spełnienia warunków. Ułatwienie sytuacji osobom, które weszły w związek małżeński łatwiejszy kontakt z rodziną pozwoliłoby nie tylko na uściślenie relacji, ale też dało niezbędne wsparcie szczególnie kobietom-imigrantkom, które w Polsce zaczynają życie małżeńskie. **Dużym ułatwieniem byłoby zniesienie konieczności udokumentowania posiadania odpowiedniej sumy pieniędzy oraz możliwość zapraszania do mieszkania wynajmowanego oraz prostsze procedury zapraszania najbliższej rodziny.**
- Założenie rodziny, również w przypadku par pomiędzy obywatelami jednego państwa, często warunkuje posiadanie odpowiednich warunków do zaczęcia własnego życia. Pary mieszane znajdują się w specyficznej sytuacji, w której również posiadanie własnego „M” pomogłoby w łatwiejszym starciu w Polsce. Łatwiejszy dostęp do własnego mieszkania dla osób ze stałym pobytem/małżeństwem zwiększyłaby szansę na pełniejszą integrację ze społeczeństwem polskim oraz włączenie się w rynek pracy.

- Problem nieodzownie łączącym się z kwestią mieszkania wiąże się możliwość uzyskania kredytu na jego zakup. Czas oczekiwania na pozwolenie na osiedlenie się już po zawarciu małżeństwa wydłuża możliwość ubiegania się zarówno o stałą pracę jak również o kredyt mieszkaniowy. Natomiast zdolności kredytowe samego małżonka rzadko spełniają odpowiednie warunki. Zezwolenie na osiedlenie się może otrzymać cudzoziemiec, który pozostaje w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim, co najmniej 3 lata przed złożeniem wniosku i bezpośrednio przed złożeniem wniosku przebywał nieprzerwanie na terytorium polskich najmniej 2 lata na podstawie zezwolenia na czas określony. Wskazane byłoby złagodzenie procedury udzielania kredytów mieszkaniowych dla par mieszanych, które zawarły formalny związek małżeński, z pominięciem okresu oczekiwania na pobyt stały.
- Równoległe z działaniami integracyjnymi skierowanymi do cudzoziemskich żon obywateli polskich (oraz innych imigrantów) należy udostępnić również możliwość skorzystania z konsultacji psychologicznych.
- Konsultacje psychologiczne powinny uwzględniać nie tylko problemy wynikające z szoku kulturowego i jego konsekwencji, ani też skupiać się wyłącznie na problemach samej emigracji. Powinien również istnieć dostęp do specjalistów zajmujących się problemami rodzinnymi, dorosłymi dziećmi z rodzin dysfunkcyjnych, niepełnych, ofiar przemocy oraz osób po przeżytej traumie.
- Dużym problemem w sytuacji kobiet – imigrantek jest możliwość wykorzystania swojego wykształcenia i kwalifikacji zdobytych w kraju pochodzenia. Poczucie realizacji, spełnienia, kontynuacji zainteresowań jest niezmiernie istotne dla odnalezienia się w nowym miejscu do życia. Urzędy i instytucje działające w Polsce, nie tylko te zajmujące się pośrednictwem pracy, powinny udostępniać informacje o ofertach pracy nie tylko Polakom, tak aby cudzoziemki z pozwoleniem na pracę miały taką samą możliwość aplikowania na wszystkie stanowiska, a tym samym szansę na pracę zgodną z ich kwalifikacjami.
- Urzędy pracy dysponują szeregiem kursów zawodowych i doszkalających, mających zwiększyć szansę zatrudnienia. Jednak gros tych kursów i szkoleń posiada tak wyostrzone

kryteria zgłoszenia, że cudzoziemki nie kwalifikują się do wzięcia w nich udziału. Głównymi przeszkodami są zazwyczaj: wiek, obywatelstwo i posiadanie pracy w przypadku kursów doszkalających. Dla cudzożemek chcących dopiero wkroczyć na rynek pracy ogromna część tej oferty jest niedostępna. Należałoby rozszerzyć kryteria dotyczące kandydatów na kursy oferowane przez Urzędy Pracy, tak aby więcej imigrantek miało szansę z nich skorzystać i podnieść swoje kwalifikacje.

- Skomplikowane prawodawstwo w Polsce często sprawia trudności przedsiębiorcom polskim. Cudzoziemki wykazują dużą aktywność w podejmowaniu inicjatywy na rynku pracy i podejmują decyzję o założeniu własnej działalności. Powodem niepowodzeń są najczęściej kłopoty wynikające z błędów w interpretacji przepisów bądź nieznajomości prawa. Konieczne do podtrzymania inicjatyw podejmowanych przez cudzoziemki jest umożliwienie im skorzystania z profesjonalnego doradztwa zawodowego ukierunkowanego właśnie na prowadzenie działalności gospodarczej.
- Warto również wprowadzić pewne ułatwienia w związku z nawiązywaniem kontaktów gospodarczych pomiędzy firmami założonymi przez cudzoziemki w Polsce a ich krajami ojczystymi. Wpłynęłoby to korzystnie na podejmowanie aktywności zawodowej „na własną rękę”. Kluczowym rozwiązaniem byłaby również możliwość zakładania działalności przez osoby posiadające jeszcze kartę tymczasowego pobytu.

Centrum Stosunków Międzynarodowych

CSM jest fundacją - niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. CSM realizuje własne projekty badawcze, przygotowuje raporty i analizy oraz uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Działalność CSM ma charakter badawczy i edukacyjny. Od momentu powstania Centrum w 1996 r., udało się zbudować wpływowe forum dla debaty nad polityką zagraniczną z udziałem polityków, dyplomatów, pracowników administracji publicznej, przedsiębiorców, dziennikarzy, studentów oraz przedstawicieli wielu innych organizacji pozarządowych.

Celem CSM jest:

- wzmocnienie polskiego środowiska zajmującego się polityką zagraniczną oraz pogłębienie wiedzy o polityce międzynarodowej w społeczeństwie polskim;
- pogłębianie rozumienia celów polskiej polityki zagranicznej wśród elit politycznych, dyplomatycznych i dziennikarskich innych państw, jak również uświadamianie polskich liderów co do celów polityki zagranicznej innych państw;
- wpływ na najważniejsze kierunki debaty o polityce międzynarodowej w Polsce i za granicą.

Założycielem i prezesem Centrum Stosunków Międzynarodowych jest Janusz Reiter.